

FESLIK A BIMBÓ

Abban az időben az unalommal csordultig telt hosszú őszi esték, majd a fagyba dermedt, hóval betemetett téli napok erősen rászoktattak a szomszédolásra. Tőszomszédunk Rédei Imre volt: tömzsi, keménykötésű, javakorában lévő férfi, hegyesre pödört szőke bajusszal s hét végére mindig sündisznóra emlékeztető szúrós szőrzettel az állán.

Ősszel rengeteg szórakozást kínált a háza tája. A vidám kukoricahántásról nem is beszélek, – de ma is érzem ajkamon az ott fölcsattant kacagások édeskellemes bizsergését. És hogyan lehetne valaha is elfelejteni azt a torokmaró, gyilkosan karcoló „re-zest”, amit akkor hörpintettem föl egy este, amikor nagy szorgalmasan, szabályos pénzügyi engedély birtokában, napokon át főzték a pálinkát a savanykás szagúvá áporodott hullott szilvából.

Téli alkonyatokra és estékre a hadifogságról szóló színes történetek maradtak, amelyek fölcsigázták a képzeletet. Mire a szomszéd hazakerült a világháború forgatagából, már feledésbe merültek a sérelmek, amiket a jegyző okozott a rekvirálásokkal, s elapadtak a könnyek, amikkel az özvegyek és árvák elsíratták odapusztult övéiket.

Rédei Imre elszalasztotta a háború végeztével fészkeikből oly fenyegetőleg kiszabadult s a falu életét dúló viharokat. Elültek azok is. Folydogáltak a napok a régi mederben, s olyan volt az élet itt nálunkfelé, mint a mélyvizű folyó, amelynek sodrása egyáltalán nem vehető észre: ám végtelennek tűnik mégis, amint a bóbiskoló göcsörtös fűzfák alatt kanyarog, és

a messzi semmibe vész. De a medrének mintha nem volna feneke...

A mozdulatlan vízbe az élet néha nehéz köveket dobál. Olyankor fölkavarodik, akárha földrengés pusztítana lent a mélyben. Ilyen volt az is, amikor Rédeinek meghalt a felesége. Már akkor köhécselt, amikor a férje végre hazasodródott. Néhány évig még húzta, állandóan fogyott, mind beesettebb és soványabb lett az arca, s vörös rózsák nyíltak rajta. Szeme körül is mind sötétebb árnyalatot öltöttek a karikák. Aztán egy hajnali órán, épp amikor az ég piroosan tündökölni kezdett kelet felől, szinte észrevétlen lobbant el az élete.

Szárazbetegség sorvasztotta, amely annyi fiatal életet támad meg és olt ki a falunkban. Mintha nem is betegség volna, hanem a falu körül settenkedő, szüntelen új áldozatokra leső szörnyeteg...

Róza, az árván maradt hosszú ingű leányka csak állt az ajtófélnék támaszkodva, és nézte a jó magasra fölgravitalozott édesanyját. A leányka néha olyan mozdulatot tett, mintha ujját a szájába akarná dugni: nehezen szokta le az ujjszopogatást. Most, amikor mozdult a karja, hirtelen eszébe jutott, hogy rögvest megszólal az édesanyja odafönt a ravatalon, és rendre inti.

Hej, de nehéz volt megbarátkozni a reggeli fészülködésekkel édesanyja segítségével nekül! Hányszor görbült sírásra a szája, amikor a gyérfogú fésűvel neki magának kellett tépegetnie a dús szőke tincseket!

...Ezen az utóbbi télen, amikor szinte mindennapos vendég voltam az özvegységre berendezkedett Rédeinél, észre sem vettem, hogy a leányka mellén hétről hétre jobban feszül a fehér háziszótt vászonból szabott mellény. Mindegyre lepattantak réklijéről a gombok. S a mozdulatai, amint nyomban seprű után nyúlt, ha elhajítottam egy-egy cigarettavéget! Vagy ahogy vette a guzsalyat, és letelepedett a kicsi, háromlábú székre: mind azt bizonyították, hogy Róza észrevétlen kis gazdasszonnyá érett. Az apja mesélés közben néha hosszasan rajta felejtette a szemét. Bizonyára azon tűnődött, hogy a leányka édesanyja,

a törekeny, halk szavú, nesztelen mozgású asszony is valamikor épp ezekkel a mozdulatokkal nyúlt a guzsaly után s helyezkedett el ugyanazon a kicsi széken.

Ilyenkor Rédei megállt a szóval, és mélyet sóhajtott.

A kis Róza már ellátta az asszonyi teendőket. Ebédet főzött az apjának meg a nálánál valamivel nagyobb legénytestvérének. Máskor, ha a férfiak a háttár messzi zugába indultak, ügyesen tarisznyált nekik.

Egy-két évvel ezelőtt Rédei Imre még újabb házasság lehetőségét forgatta a fejében. De aztán, úgy látszik, lemondott róla. Mostanság sohasem emlegeti. Pedig a falubeli öregasszonyok ugyancsak buzgón szerzik neki az asszonynak valót. Dicsérgetik a honvénült leányokat s özvegyen maradt menyecskéket. Egyik kitűnőbb a másiknál. El sem lehet dönten, hogy melyikük kezében ég jobban a munka!

Az apa szeme örömtől csillogott, ahogy hegyes, nikotintól sárgás bajuszát pödörgetve, szeme sarkából figyelte leánya szorgoskodását.

Aztán beköszöntött az új tavasz...

Előbb csak a cinkék csintalankodtak a rügyeiket duzzasztgató fák ágai közt, majd annyira melegedett az idő, hogy a ház ajtaját már napestig nyitva lehetett hagyni.

Rédei Imre észre sem vette, hogy a leánya titokban új réklit szabott magának, bővebbet annál a réginél, amely már nem ért be a mellén.

Megkezdődött a tavaszi szántás.

Róza egy-két nap kimaradt az iskolából: lekötötték az otthoni tennivalók. Neki más gondja-sorsa volt, mint a hasonló korú többi falubeli leánykának. De gyorsan útnak eredt a fiatalabbik tanító, szétnézett a Rédei portáján, aztán elővette a családapát az iskolai hiányzás miatt. Gondolja meg a dolgot – hajtogatta –, mert ha továbbra is kimarad a leányka, pénzbüntetésre terjeszti föl.

Nem volt mit tenni: folytatni kellett az iskolát, s ugyanakkor otthon is ellátni a háziasszonyi teendő-

ket. Róza perdült-fordult, nyúlánk teste akár az őzi-kéé, s a haja, az a dús szőke fejdísze, mostanában, hogy beléje fonta a tavaszi napot is, még szebb volt. Higgyék el: színaranyat loccsintottak ennek a leánykának a fejére!

*

Róza vidám teremtés volt. Mindig mosolyra álló keskeny ajkain napestig nem hervadt el az énekszó. A nótákat, amiket egyszer nekibátorodva, máskor csöndesebben dalolgatott, nem az iskolában tanulta. Azok az énekek keltek életre a száján, amelyeket katonának besorozott bús szívű legények meg epekedő szerelmes leányok dalolgatnak egymás fülébe az esti utcán...

A leánykának – a serény munkálkodástól-e vagy pedig a furcsa, merész dallamoktól – lángban égett az arca. Az ő derekát nem fogta a fáradság, ha látástól vakulásig dolgozott is a ház körül. Meg kell adni, szanaszét a tenyéryi udvaron olyan példás rend és tisztaság uralkodott, mintha tíz családanya keze-szeme vigyázna a háztájra.

Napszállta után, amint a fityegő fülekkel harangozó disznócsorda végigporzott az utcán, Rédeiéknél frissen kavart puliszka párologott a falapítón. Mellette vastag köteg zöldhagyma előkészítve s a délről maradt fél fazék fuszulykaleves. A farkasétvágyú férfiakat várta haza a mezőről: az apát meg a bátyját.

De azok késtek...

Az elvonuló disznócsorda után arcot váltott az utca: nyakukat nyújtó tehének zötyögős kis szekereket vonszoltak, s azok nagyokat döccentek a felsebzett utca gubbenőiben. A szekérre földobva a borona, égnek meredő fényes fogakkal. Szaporán bólogató, hosszú sörényű apró hegyi lovak a taligát meg a rászerelt ekét cipelték, s rángatták a bogos hámistrángot. Egy-egy asszony is tovaosont a sűrűsödő félhomályban, mezítláb, szaporán, hogy finom por kavardott utána. De fáradtak voltak ezek az asszonyok: napestig hajladozni a sűrű zöld búzában, gyomláló kapával a kézben, nem könnyű munka.

Ilyenkor Róza is kilesett a kapun.

Előbb csak a fejét dugta ki a nyíláson, tekingetett leazon is, felazon is, majd kibújt rejték helyéről, a kapu mögül, s megállt a kis híd előtt. Erősen nagyos már minden mozdulata: az is, ahogy a kezét elrejt a köténye alatt. Lábszárjai fehéren tündököltek ki a szoknya alól, a nap nem legyintette meg őket, hiszen ő nem járt a mezőn. Aki nézte a kapu előtt álldogáló leánykát, azt képzelhette, hogy nem érez az semmit, fejében sem fordul meg semmiféle gondolat, csupán az apját meg a bátyját várja.

Pedig szinte megtántorodott a szédülettől, ahogy pisze orrocskájával beleszimatolt a levegőbe, s mellébe szippantotta a tavasz ezerféle illatát.

Sötétedett. A fölkkavarodott por leülepedett. De Rédeiék még mindig nem bukkantak elő a kanyarban. De hát akkor miért várakozik ott a leányka? Csak áll, nézdelődik, nem mozdul, mintha gyökeret vert volna a lába. Hogy miért? Hát istenem, így szokás az. A háziasszony kiáll a kapu elé, és várja az övéit. Bent pedig az asztalon sárgálló puliszka egyre gyéribben eregeti páráját...

Hosszú sora, ősi hagyománya van ennek a napnyugta utáni kapuban veszteglésnek. Róza elképzeli, hogy ugyanígy s éppen ez előtt a kis híd előtt tapadt a földhöz az édesanyja talpa is, amikor várta haza a férjét. Vagy a nagyanyja...

Hej, napok... Esztendőök... Emberöltök...

Bár az ő anyjának és nanyójának (legyen nekik könnyű az álmuk odakint a roskadozó sírhant alatt) nem volt ilyen keserves a sorsuk. Azok tizenhárom esztendőskorokban már nem reszkettek a tanító úr fegyelmező pálcájától. Pláne a nanyója: az szegény olvasni sem tudott. Talán iskola sem volt a faluban az ő gyermekéidején. Róza nem tudta biztosan, mert sohasem tudakolta meg, mikor építették az iskolát, ahol az a gyalázatos mogyorófavessző osztogatja a tanítói bölcsesség igazságát.

Ahogy a mogyorófavesszőre gondolt, hirtelen elpi-
rult, s orcáját befutotta a szégyen lángja. Pedig nem látja őt most senki. Azon töpreng, hogy ugyanbiza

neki is a tenyerébe sújtana azzal a vesszővel a tanító úr, ha nem tudna a feltett kérdésre válaszolni? Nem, azt a szégyent ő nem bírná ki! Nekimenne a folyónak, vagy fölmászna a toronyba, s onnan vetné magát a mélybe...

Hogy elkerülje a reája leelkedő szerencsétlenséget, hirtelen arra gondol: beszalad a házba, előveszi a könyveket, füzeteket, s elkészíti a leckét. Indulna is, de a lába mintha ólommal változott volna, alig bírja mozdítani. S míg biztatja magát: valaki megmozdult a félhományban, kicsit fennebb, alig pár lépésnyire tőle, a kerítés mellett...

A leányka figyelt, hunyorogva leste az esti derengésből kihámozódó alakot. Lábszárát szellő legyintette meg, s langyos borzongás áramlott szét a bőrén. Aha, Sándorka! Ő kujtorog errefelé nagy settenkedve, mintha tilosban járna. Pedig hát a kapu előtti terecske egészen nyílt hely, nem kell rejtőzködni és bujkálni, ha valaki tiszta szándékkal közeledik.

Hanem igazi málészájú legényke ez a Sándorka, azt sem tudja, hogyan kell köszönni egy leánynak! Odasompolyog Róza mellé, s előbb meg se mukkan, hallgat, mintha örökre elállt volna a szava.

A leánynak köszönni? – latolgatja. – Nohiszen, éppen ő ne tudná? Betöltötte már a tizenhatot, s minap is elcsente a nagybátyjától a borotvát, és lekaptarta az orra alatt serkenő szőrt. Csakhát kinek köszönetni? Ennek a taknyosnak? Nem is lehet még leányszámba venni, hiszen nem nőtt ki még a tanító pálcája alól se.

Látnák csak Sándorkát, peckesen kihúzott vállán azzal a tizenhat esztendejével, vasárnap, amikor kicsípi magát, piros lajbit vesz, kemény szárú csizmát húz, s kalapját bevágja a bal szemére! Csupán a bokréta hiányzik a főbeli mellől, hogy egészen nagy legénynek lássék. De annak is eljön az ideje. Majd, ha odalép a sorozóbizottság elé, és fejére ráigazítják a mérce lapját. Persze nagyon nehéz kivárni azt a néhány esztendőt. Főleg azért, mert amíg nem virít bokréta a kalapja mellett, nem rendelhet nótát a táncban, s nem dirigálhat a cigánynak.

De ez a Róza, ez nem leány még. Kicsi ez hozzá – gondolja Sándorka. Csak azért oldalog feléje, Rédeiék kapujának irányába, mert senki sincs ezen a Rózákn kívül a közelben, akivel bár egy szót válthatna a kirívóan tündöklő tavaszi csillagok alatt.

Aztán megindul a beszélgetés. Halkan, bizalmaskodva, mintha cserebogár surrogatná szárnyát a langyos estében:

– Az én időmben nem úgy volt – fontoskodik Sándor, mintha ki tudja, milyen messzi időkre emlékezne. – Nem volt olyan nagy úr a tanító. Akkor még a vén mester osztogatta a diót a fejünkre, de az nem is fájt. Meg sem éreztük. Játék volt... Hanem a leányakkal, azokkal lehet. Azok csak bögni tudnak meg szipogni. De ütött volna hozzám a tanító, ha lett volna mersze! – Fölényesen legyintett a kezével.

Az iskolai emlékek messzire távolodtak. Nagy idő az iskola elvégzése óta tovaröppent két-három esztendő egy ilyen legényke életében!

Ott áll a pad a kerítés előtt, a kapu mellett. Ha körvonalai el is mosódnak a sötétben, azért a pad ott áll s csalogatja magához azt, aki pihenni vágyik. Sándorka különben is fáradt. Egy tizenhat esztendő emberke ereje korántsem kimeríthetetlen: kifárasztja, elgyötri a szántás. Nehéz napestig tartani az eke szarvát, s közben hajkurászni az önféjú lovakat, amelyek hol nem akarnak húzni, hol kilépnek a barázdából, mintha csak őt szándékoznának bosszantani.

Elsőnek tehát ő ül le a padra. Róza sem kéreti magát, de miközben lassanként leereszti a testét, merőn figyel a sötétbe vesző utcát, hátha az övéi is előkerülnek már...

Sándorka nagyokat hallgat, és veszettül nagyokat szív az élénken parázsló cigarettából. Tetszik neki, hogy a szivarvég éppúgy odaragad a szája széléhez, mint a nagybátyjának. Mostanában kapott rá, ezen a tavaszon; nem vitás: joga van hozzá, ha már kezébe nyomták az ekeszarvát és a lovak gyeplőjét.

Néha elszámolja: ki van rajta kívül az ő évjártából, aki máris szántani járna?

– Ma két nyúlfióka ugrott föl a lovak patája előtt a barázdából – mondja.

– S megfogtad őket? – fordult hirtelen feléje a leányka. A nézés olyan váratlanul érte, hogy kénytelen volt lesütni a szemét s köhinteni.

– Nem. Nem fogtam meg.

– S miért nem?

– Hadd fussanak, gondoltam. Éljenek.

– Ősszel majd lelövi őket egy vadász – sóhajtott Róza.

– Az biza lehet.

– Te pedig megfoghattad volna, s elhozhattad volna nekem.

– Mit csináltál volna velük?

– Nevelgettem volna. Tejjel itattam volna.

– S ha a macska megfogja?

– Azt osztán nem! Lett volna gondom rájuk!

Nem árulná el Sándor a világ minden kincséért, hogy ő is éppen arra gondolt, amikor a gyámoltalan fiókák fölpattantak a barázdából: leteríti őket a mellényével, s elhozza Rózának. Megérdemli ez a leányka, hiszen olyan készségesen elbeszélget vele, amikor teheti...

De hát a nyúlfiókák már nagyocskára cseperedtek, és serényebbek voltak nála. Tyű, ha a nagybátyja vagy az ángya látta volna, hogy ő félóraig szaladgált a mezőn a nyulak után, s azalatt a lovak ugyancsak türelmetlenkedtek, egymás nyakát harapdálva nyertettek, tépték a hámistrángot...

– Azoknak is kedves az életük – bújt ki a fagatás alól.

*

Milyen szépek is ezek a tavaszi esték!

Ott üldögél a két gyermek a padon, Róza lóginyássa a lábát, mert a sarka nem éri a földet; a pad kicsit még magas neki. De mintha máris nődögnének a szárnyai, és röpködni készülné. Elrepülni! Bele a csillagok fényével átszótt nehéz illatú estébe... Szíve hevesen dobog, s olyan mély, pezsdítő boldog-

ságot érez, hogy azt emberi szóval el sem lehet mondani.

A fiú rendületlenül szívja mellette a cigarettát.

Ó, ez a bugyuta, élheterlen Sándorka! Kacagni kell rajta. S Róza halkán föl is nevet, mintha ezüstcsengőszólalna meg az est csöndjében. A legényke meg azzal nyugtatja magát, hogy ha ez a Róza legalább egy-két esztendővel nagyobb volna, talán ő most odabújna a hajához, s szerelmes szavakat sugdosna a fülébe. Isten tudja, mit csinálna! De az biztos, hogy nem ülne itt tuskó módjára...

A legény feszengett, csúszkált a padon, izgalom feszült az izmaiban, s hideg lett tőle a tenyere. De hát nem mert semmit kezdeni az izgalmával.

Igazi árva gyermek ő, még Rózánál is árvább. Már csak ezért is sajnálni és szeretni kell. A leányka szívében gyöngéd érzelmek ébrednek, és megsimogatják a fiút. Nézi elboruló szemmel, s úgy magában, hangtalanul mindenféle anyáskodó, kedves szavakat mond neki. De azt senki sem hallja, csak ő, egyedül ő...

Sándorka édesapja a háborúból hozott betegségben sorvadozott esztendőig, s egészen búskomorrá változott élete utolsó éveiben. Amikor ráborult végre a koporsófedél, megváltás volt neki s a hozzátartozóknak is. De mintha a halál eltökélte volna, hogy ha már elragadta a családfőt, gyökerestől irtja ki a családot. Járványos betegség tizedelte a falut, pusztított a tífusz. Azon az őszön négyen is elköltöztek az élők sorából, s köztük a Sándorka korán öszülő édesanyja. Aztán a halál belefáradt az emberirtásba: Sándorkának, aki az anyjával együtt hetekig nyomta az ágyat, megkegyelmezett.

Nanyó a Sándorka édesanyjának betegsége idején költözött hozzájuk, előbb csak ideiglenesen, hogy ápolja beteg leányát és lázban vonagló kis unokáját. Aztán kénytelen volt végleg ottmaradni az elárvult egyetlen gyermekkel. De hát nanyó, aki akkoriban még elég ügyes és fürge volt, nem tudott mit kezdeni az elköltözöttek után maradt néhány darabka földdel, amelyek a család kenyerét teremték meg, jól-rosszul. Cirkalmas nagy levelet menesztett tehát fiá-

nak a városra, ahol az egy szódavízgyárban kocsiskodott, és keserű szavakkal hazahívogatta.

Új élet kezdődött a házban. Sándorka nagybátyja hamarosan asszonyt is szerzett maga mellé. A menyecskének fokozatosan kinyílt a szája, mind merészebben veszekszik mostanában, s már olyan hangon nyelvel rá nanyóra is, hogy a szerencsétlen öregasszony azt sem tudja, melyik sarokban húzza meg magát. Sándorka nyakszirtje meg sohasem felejt el a szemet kápráztató ütéseket, amelyek a mindig tűzben sístergő ángyó tenyerétől csattantak el rajta...

Sohasem bírta kisütni, mit vétett ő az ángyójának.

De az már lejárt! Merne csak most hozzáütni!

Azért ha az ütlegekre gondol a sötétbe merült padon, a hallgatagon merengő Róza testéhez simulva, le kell sütnie a szemét. Föltámad benne a szégyen, szívét égeti a megalázottság.

A házakban kigyúlt lámpák egy ideig vörös szemekké varázsolták a tenyérsi ablakokat; aztán kialudtak. Csak éppen addig égetik őket, míg az éjszakai nyugalomra térők megtalálják az ágyat, – spórolni kell a fotogénnel.

De ők csöndes kettesben még mindig ott gunnyasztanak a padon, égő arcukat a tavaszi fuvallatoknak tartva, hadd hűtse a szellő kigyúlt bőrüket, s oltogassa a szívükben repeső piros örömet. A hold is előmerészkedett a keleten nyújtózó sötét hegy hulláma mögöl, s aztán később a szomszéd kapuban megjelent a Sándorka nanyójának görnyedt, pálcára támaszkodó alakja. A gyéren csordogáló holdvilágban inkább sejtelemnek tűnt az öregasszony, mint igazi élőlénynek. Szétnézett, s odaszólt a Rédeiék kapuja felé:

– Reggel szántani kell. Sándorka, édes fiam, hal-lod-é?

Persze hogy hallja. De csak annyit felel:

– Mindjárt megyek...

Róza ellenben, akár a mezőn röpködő pillangó, föl-pattant, s beosont a kapun. Meg is szeppent erősen, amikor bent a házban égni látta a lámpát. Nem ő gyújtotta meg. Nyilván az apjáiék érkeztek haza, de

nem az utcán jöttek a vontatottan döcögő taligás szekerek nyomában, hanem a kertek felől, a serdülő búzavetésben pántlikázó ösvényen. Ó, hogy ő nem gondolt erre!

Rózát olyan kellemetlenül lepte meg a dolog, mintha szándékosan rászedték volna. Sírni szeretne. Ha az apja egy feddő pillantást vet rá, ha megdorgálja érdes, kimért szavakkal, akkor talán megkönnyebbül, – de Rédei szeme szelíd és megértő volt, ahogy a sötét udvarról bebotló leányára nézett. Nagyon ízlett neki a fuszulyka hagymával meg puliszkával, becsülni tudta a kis Róza szorgalmas, dolgos kezét. Nem haragudott rá.

Pedig a puliszka bizonyára megdermedt...

Sándornak viszont nem akaródzik elszakadni a padtól. A leányka eltűnése után éberem figyelt bele a csöndbe. Nanyója, az alig sejthető fekete árnyék, hamarosan visszavonult. A legény olyan egyedül maradt, hogy a dermedt mozdulatlanságban ez az állapot a kötetlen, könnyed szabadság érzését bontotta ki benne. Nem győzte szívni a levegőt, sóhajtozni és nyújtózkodni.

Rágyújtott egy újabb cigarettára, s önfeledten hallgatta a föld alól feltörő titokzatos zengést. Elnézte pár percig, hogy miként zsugorodik mind kisebb tüzes gömböcskévé a semmiben lebegő hold, és hogyan kúszik mind magasabbra, alattomos lassúsággal, a folyó fölött kóválygó, áttetsző pára. Furcsa, eddig ismeretlen érzések kavaroztak a szívében. Fölállt. Aztán elindult az utcán fölfelé, lassú, komótos járással, egyenesre húzott derékkal, holott senki sem láthatta. Kinek feszít? Kinek büszkélkedik? A fáradtság teljesen elszállt az izmaiból, s idegeit szokatlan éberség lepte meg. Egyáltalán nem érzett álmoságot, semmi kedve sem volt lefeküdni. De a tenyere, az fáj, és nyilallott, ha megmozgatta az ujjait. Fölfelé vette az irányt, csak úgy lézengve céltalanul, mint a hontalanul bolyongó lélek. Kissé fennebb gyors folyású hegyipatak szeli át az utcát, s fölötte mindig remeg a híd; a patak csobogása állandó zsongással tölti meg a csöndet, amikor pedig záporok zúdulnak a falura:

kiront medréből, és ellepi a belső soron egymás hegyén-hátán szorongó keskeny udvarokat.

Gonosz kis patak ez.

Sándorka megállt a hídon, s belekémlelt az alatta bujkáló tiszta vízbe. Behajította a mederbe a cigaretta parázsló végét, és elnézte, hogyan kapja fel s táncoltatja meg, majd a következő pillanatban kioltja a csörgedező víz.

Mit tudjon ő most kezdeni? Hová legyen el? Sötét ablakok mindenfelé, neki pedig semmi kedve lefeküdni...

*

Mit tehet egy olyan öregasszony az életben, amilyen a Sándorka nanyója? A mezőre már nem járhat, s a házi munkában sem sok hasznát veszik, mert amikor a vasfazékba beleszórja tenyeréből a málélisztet, az mind az edény mellé hull. Reszket a keze, rosszak a szemei. Egyéb elfoglaltság híján a közeli és távoli szomszédokat járta napestig, hol ide, hol oda ütötte be magát, s miután jajgatott egy sort, elkezdte végeérhetetlen panaszkodásait...

Nálunk is gyakran megfordult téli napokon, amikor ropogott a hó a járókelők talpa alatt, s hosszasan elüldögélt a kályha mellett és fűtöződött. Sok színes, érdekes történetet tudott a régi borvizésekről, akik hetekig odajártak egy-egy fuvarral. Számon tartotta, kit mikor támadtak meg a rablók a Hargitán, s pontosan tudta a napot is, amikor Kese Jóskát föbbe kólintották egy szekercével a lóci fogadónál a kis hídon, Bözödön innen. Hát a téli esték meséi a töméntelen sok kincsről! Aranyakról és a földben elásott nagy összegű pénzekről, amelyeket a „fehér ember” szokott megjelteni a mit sem sejtő szerencsés halandónak. Amikor aztán nanyó erősen megeresztette együgyű fantáziája gyeplőszárát, elkotyogta, hogy bizony a mi udvarunkon is látta egy alkalommal oldalogni a „fehér embert”, ott hátul a csűr sarkánál. Azt is megfigyelte, hogy lidércet fűjt ki a száján, s az a kékes-ködös tünemény első kakasszóig lebegett kitartoán a közeli domb fölött...

– Arany van ott, lelkeim! Jaj, de milyen rengeteg arany! S milyen ostoba az ember, hogy nem nyújtja ki utána a kezét!

Ő pontosan meg tudta mutatni a helyet, ahol a „fehér ember” megjelent s künn a domboldalon is, ahol a lidérc lebegett.

– Osztán lám, Kádár András is miből gazdagodott meg? Miből épített nemrég kőházat meg csúrt magának? Még földeket is vásárolt!

Nagygazda volt Kádár András, és fényesre hizlalt, nagy csontú, hatalmas fehér ökrökkel járta a vásárokat. De hát azért az ő udvarán is nanyó látta meg a „fehér embert” egy éjszaka...

Ahogy az első tavaszi napok rügyezésre csábították a kerti fákat, nanyó hamvasszürke, bársonyosan puha tapintású picuságakkal állított be hozzánk. Ekkor már nem törődött sem a borvizeseket koppantgató hargitai rablókkal, sem a „fehér emberrel”, sem a domb púpjában lapuló töméntelen kinccsel. Hanem a menyére panaszkodott. El-elsírta magát, s fekete keszkenője csücskével megtörülgette az orra hegyét:

– Mit kell megérnie az embernek, lelkem istenem! Hogy a menyem a saját fiamat uszítsa ellenem! Az édesgyermekemet biztassa! Azt, akinek én adtam életet! Ugyan ki lenne az ő kuksoló férje, ha én nem neveltem volna fel a fiamat? Jaj, csak éppen menyet ne adjon az a fennvaló atyaságos isten!

Mély volt az öregasszony keserősége. De azért pár hét múlva ibolyát szedett nekünk a kertjéből, s hozzánk hordott minden nyíló tubarózsát, mintha a virágoskert díszének fosztogatásával is a menyén akarna bosszút állni. Bár lehet: a sok virág csupán ürügyül szolgált, hogy naponta többször is beüthesse magát hozzánk, mert ide járt kiönteni a lelke sok búját-baját. Megpihent az ebédet forraló kályha mellett, s egyre panaszkodott a menyecskére: mind szenvedélyesebben tört ki ellene. Hogy most Sándorkát vette célba a haragjával, s úgy fújja rá a méreg tüzet, akár egy irtózatos sárkány! Folyton ülteti, hecceli az urát a legény ellen. Annak a szegény árvának nincsen maradása a háznál...

Így aztán eléggé tájékozottak voltunk a Sándorka családjának dolgaiban, ismertük jól a gonosz szelek járását.

Szegény család volt, az udvaruk olyan keskeny, hogy szekérrel nem lehetett megfordulni benne. A kertjük pedig akkora, hogy egészen átérte a sövény árnyéka a délutáni órákban. Az sem volt, ahová a csépléstől maradt szalmát halomba rakják. Tavaly nyáron a mi csűrünk mögé kerekítettek egy kis púpos kazlat, s onnan hordták a szalmát az állatok alá alomnak.

Egyik kora reggel, mielőtt elindultak volna a mezőre, Sándorka nagybátyja meg a felesége befordult a szekérrel az udvarunkra, és újabb területet raktak. Sietős volt a dolguk: a föld várta az eke vasát. Gyorsan dolgoztak, s mire észrevettem volna, a menyecske nagy serényen már föl is perdült a kazlacska tetejére, – amihez ugyan nem kellett túlzott megerőltetés: eléggé megfogyatkozott a szalma a tél folyamán.

A férfi pökte a tenyerét, és sürgette a feleségét.

Ekkor, mint a szorgoskodók nyomába szegődött fekete lelkiismeret, bemerészkedett utánuk nanyó is. Megállt a közelükben, s erősen figyelte minden mozdulatukat. Csend volt, nem esett szó. Akkor megszólalt nanyó, helytelenítőleg csóváltatva a fejét:

– Kár volt, fiam. Nagy kár...

A férfi ügyet sem vetett rá. Végezte a dolgát.

Az öregasszony kisvártatva újra kezdte:

– Egy szegény elhagyatott árva. Se apja, se anyja neki.

De a férfit ez sem hatotta meg.

– Te kéne apja légy az apja helyett – motyogta nanyó.

Hallotta ő ezt már eleget. Hátat fordított a vénasszonynak, s úgy tetőzte szalmával a kicsi, szegényes szekeret.

– Még mindig sír, elbújva a ház mögé – duruzsolta nanyó kitaratóan.

Erre aztán megszólalt a férfi is, de csak fél szemmel pillantott az anyjára:

– Sír? Hát csak bögjön! Tanulja meg, hogy dolgos embernek pihenni kell éccaka. S nem tekeregni! Elhegedülöm én a nótáját, ha nem tanul meg tisztességesen dolgozni! Egyszer-kétszer még hagyján, elnézi neki az ember. De minden éccaka odatekergeni? Ki tudja, merre koslat?

Nanyó ősz hajszálait dugdosta be a színehagyott keszkenő alá, s affélét pusmogott magában, hogy:

– Legény az már... Nem gyermek...

Megindult körbe, s kerülgette a kazlat. De ha a fia hatalmas, szétdolgozott lapáttenyérére nézett, amelylyel most a vasvilla nyelét markolászta, szánalmas kicsi nyúlnak érezte az ő drága unokáját.

Köhécselt, bátorságot gyűjtött, s megjegyezte:

– Az ördögbe ezt a szalmát. Milyes poros! – Kevés kóválygás után megállapodott a fia közelében, és sokatmondóan intett neki a szemével. – Jöszte csak, hadd mondjak valamit. – Súgott a szájához közel hajló fülbe, s közben észre lehetett venni, hogy boldog derű önti el orcájának sűrű ráncait. Fölragyogott a szeme. Valami nagy titkot lehelt bele a tenyérszi, szőrös fülkagylóba. De forgatta ám a menyecske is arrafelé azt az ártatlannak látszó két lámpását. Hej, pedig mekkora gonoszság lakozik abban a lélekben, amelynek ilyen szelíden tündöklő kék szemek voltak a tükrei! Nanyó azt is észrevette, hogy a menyecske sértődötten elhúzta a száját. Csak ölje a méreg azt a kutyáknak való, elátalkodott szívét! – Úgy bizony! Nekem elárulta! – fejezte be mondókáját az öregasszony félhangosan.

A menyecske szemöldöke hirtelen baljóslatúan megrándult. Már rá akart szólni az urára, hogy sietős a munka, s ne lopja az időt annak a fogatlan vén boszorkánynak az ostoba fecsegéseivel, de épp ebben a pillanatban a vörös fül eltávolodott a keskeny, kékesen meg-megremegő ajkaktól, s a fiatal, erős mell táncolni kezdett a harsány kacagástól:

– Mit? Házasodni? Az a kölyök? – Keményen megmarkolta a villa nyelét, s egyszerre sötétbe borult az arca. Fenyegető és félelmetes lett. – Úgy látom, keednek is egészen elment az esze! Meghib-

bant vénségire! Arra bezzeg nem gondol, hogy az elhanyagolt földekkel én kínlódtam! Házasítja az onokáját... Értem én... Így akarja elvenni tőlem a földeket! Egy szem gabonát sem teremnének azok, ha én beléjük nem állok, s ki nem vakarom őket a gazból! Szegény bátyám csak nyavalygott, koncsorgott, nem volt már kedve, sem ereje a földekhez... Nahát, majd adok én neki házasságot! Kiverem én a fejiből a fehérsépet! Hallj oda, te! – fordult a feleségéhez.

Az, mintha csak erre a jeladásra várt volna: égbe dőfött karóként egyenesedett ki a kazal csúcsán, nagy lélegzetet vett, begyesre fújta magát, és teljes erőből kieresztette rikácsoló, éles hangját:

– Mit sugdosódik keed, vén gyámoltalan?! Hogy Sándorka? Hát keednek is csak annyi esze van? Jaj, szentséges úristen! Egy tizenhat esztendő gyermek! Ki hallott már ilyent? – kacagott teliszájjal.

Visítva, fülsértően nevetett, de csak egy pillanatig. Mert akkor a férfi megragadta a vasvilla nyelét, beledőfött a kazal derekába, és éktelen káromkodásban robbant ki. Az asszony tüzelt, csörgött a nyelve, átkozódott, míg az ura lent a kazal tövében reszketve ordított, ahogy a torkán kifért. Olyan zenebona támadt, hogy az udvar mélyén riadtan káricsálni kezdtek a tyúkok, s a kakas vastag kotyogásokkal tapodott maga körül, a szomszédban pedig föltretenve rőfögött a malacos anyakoca.

Nanyó sem volt ám rest: gyorsan szedte az irháját. Olyan serényen menekült be hozzánk, a biztonságot nyújtó konyhába, hogy az egyébként elmaradhatatlan botocska támogatását is elfelejtette igénybe venni.

Odabent meghúzta magát a kályha mellett, s dőbenten elnémult. Egy mukkot sem szólt addig, míg a szalmásszekér ki nem dőcögött az udvarról: elől a súlyosan lépegető férfi, a lovak kantárszárát markolászva, a rakomány mögött meg a fiatalasszony, aki nem nézett se jobbra, se balra, csak a meztelen lábát szedte.

Mikor megtisztult tőlük az udvar, akkor kezdett rá nanyó:

– Már megint ez a menyecske... Hallották? Ismét felhergelte az urát arra a gyermekre. Annak szegénynek nem lehet maradása a háznál. Pusztulnia kell... Pedig legény az már, nem gyermek... Felnőtt legény...

Maga elé tűnődött, s félhangosan számolgatta: milyen szép is az ő unokája! Ahogy pelyhedzik állán a szőr! Ahogy vált a hangja! S milyen szívhez szóló szép énekeket tud! Nanyó ma hajnalban is hallotta dudorászni, amikor hazatért az éjszakai kóborlásból.

S akkor a vénasszony, mintegy eszmélkedve, akárha a világ legnagyobb rejtélyét fejtette volna meg, fölkapta a fejét, s óvatlanul kikottyintotta titkos gondolatát:

– Tudom már, honnan fúj a szél! Úgy van az, hogy a menyecske is észrevette! Ez a baj! Észrevette, hogy pelyhedzik a legény állán a szőr! Mert ilyen legényt nem találna ő még egyet a faluban! De abba ő nem kóstol! Nem bizony! Hogy a hernyók másznak meg azt az álszent ábrázatát!

És diadalmas fények kergetőztek arcának sűrű ráncai közt. Fölragyogott a gyér pillák részében pisolygó fekete szeme, s gyermeteg mosoly játszadozott keskeny, száraz szájának a szélén.

Csókfalva, 1936